

MISIR'DAKİ TÜRK KÜLTÜR VARLIĞINDAN ÖRNEKLER: KAHİRE / NASIR MUHAMMET B. KALAVUN CAMİİ¹

Yrd.Doç.Dr. Ahmet Ali BAYHAN*

Cami, Mısır'ın başkenti Kahire'de, her yıl çok sayıda yerli ve yabancı turistin ilgisini çeken Kahire Kalesi'nde bulunmaktadır² (Resim:1). Eyyubi Sultanı Selahaddin tarafından yaptırılan Kahire Kalesi'nde aynı yerde Matbah-ı Sultani, Havaichane ve Ferrashane gibi saraya ait yapılarla birlikte Melik Kamil devrinden kalan bir cami mevcuttu.³ Memlük Sultanı Nasır Muhammet b.Kalavun yapıların tamamını yıktırarak bu camiyi inşa ettirmiştir.⁴

Kuzeybatı cephedeki taçkapıda dört satırlık süslü karakterli Arapça yapım kitabesi yer almaktadır :

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ اَمْرًا بِنَاشَا - هَذَا الْجَامِعُ الْمِبَارِكُ السَّعِیْدُ لَوَجْهٍ لِّلّٰهِ تَعَالٰی
سَیِّدِنَا مَوْلَانَا السُّلْطَانُ الْمَلِكُ النَّاصِرُ نَاصِرُ الدِّیْنِ وَالدِّیْنِ مُحَمَّدُ ابْنُ مَوْلَانَا السُّلْطَانِ
الشَّهَیْدِ قَلَاوُونَ الصَّالِحِیْنَ فِی شَهْرِی سَنَةِ ثَمَانِیَةِ عَشْرٍ وَسَبْعِمِائَةِ مِّنَ الْهِجْرَةِ

Rahman ve Rahim olan Allah'ın adıyla

Bu kutsal caminin inşasını şehit, efendimiz Sultan Kalavun el-Salihi'nin oğlu, yüzü Allah'a yönelik, seyyidimiz, efendimiz Sultan el - Melikü'n - Nasır Muammer - Din ve dünyanın yardımcısı - hicri 718 senesi aylarında emretti.⁵

Bu kitabeye göre cami, 718 H./ 1318 M. senesinde Memlük Sultanı Nasır Muhammet b. Kalavun tarafından yaptırılmıştır.⁶ Ancak yapımdan kısa bir süre sonra 735 H./ 1334-35 M. yılında cami yıkılmış ve büyük oranda yenilenmiştir.⁷

* Atatürk Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Sanat Tarihi Bölümü, ERZURUM

¹ Dergimizin 6. sayısında Mısır'da Tolunoğulları'ndan Osmanlı devrinin sonuna kadarki mimari eserlerle ilgili bir yazı sunmuştuk. Bkz. A.A.Bayhan; 'Bir Tarih Müzesi:Mısır' GÜZEL SANATLAR ENSTİTÜSÜ DERGİSİ, Sayı:6, Erzurum, 2000, s.9-24. Burada eserler ya kısa tanımlarıyla ya da sadece adı zikredilerek verilmişti. Bu sayıdan itibaren Mısır'daki Türk mimari eserlerinden önemli örnekler tanıtılacaktır.

² Eser 143 numarayla tescil edilmiştir. Bkz. Fihrisu'l - Asari'l - İslamiyyeti Bi-Medineti'l-Kahirati, Kahire, 1951, s. 3; W. Lyster, The Citadel of Cairo, Cairo, 1993, s. 96.

³ Bu caminin Sultan Baybars devrinde bile mevcut olduğu ve orada Abbasi Halifesi el-Hakim Bi-Emri'l-Jah'in hutbe irad ettiği ve bu sebeple 'Hutbe Camii' diye isimlendirildiği bilinmektedir. S.M.Muhammed; Mesacidu Mısır ve Evliyahua's-Salihun, III, Kahire, 1976, s.131. Evliya Çelebi de yapıyı 'Sultan Kılavun Camii' adıyla zikretmekte ve Eyyubiler devrinden kaldığını belirtmektedir. Bkz. Evliya Çelebi; Seyahatname (Çev. M. Çevik), X, İstanbul, 1993, s. 303.

⁴ Bu cami Memlük Devleti'ni idare eden önemli ailelerden birisi olan Kalavun ailesinin dikkate değer yapılarındandır. Kahire Kalesi'nde Mehmet Ali Paşa Camii (1830-48) yapılıncaya kadar yöneticiler için saray camii ya da Cuma Camii olmaya devam etti.

⁵ M.V.Bercem; Materiaux Pour un Corpus Inscriptionum Arabicorum 'Egypte', XIX, 11, Paris, 1903, s. 114; S.M. Muhammed; a.g.e.,s.135-136.

⁶ S.M.Muhammed; a.g.e., s. 131, 135-136; C. Williams; Islamic Monuments in Cairo, Cairo, 1985, s. 224; D. Behrens-Abouseif; Islamic Architecture in Cairo, 1996, s. 108; E. M. Ferğali; el-Delilü'l-Mucez Li-Ehemmi'l- Asari'l-İslamiyyeti ve'l-Kıbtıyyeti Fi'l-Kahirati, Kahire, 1991, s. 149; Fihrisu'l-Asari'l-İslamiyyeti Bi-Medineti'l- Kairati, Kahire, 1951, s. 3.

⁷ Bu onarımla ilgili kitabe mihraböntü kubbesinin eteğinde bulunmaktadır. Kur'an-ı Kerim'den bazı ayetler ve yeniden yapımla ilgili bilgiler ihtiva eden bu kitabenin bir kısmı eksik, büyük bir kısmı da yenilenmiştir. Bkz. S.M. Muhammed; a.g.e., s. 137-138.

Yapının inşasını gerçekleştiren mimar olarak, kaynaklarda el-Muallim ibn el-Suyufi'nin adı geçmektedir. Zikredilen kişi devrin saray mimarı olup bundan başka Kahire'de iki eserin daha mimarı olarak bilinmektedir: el-Maridani Camii ve Akboğa Medresesi, her ikisi de 1340 M. senesinde inşa edilmiştir.⁸

Onarım boyutları tam olarak tesbit edilememekle birlikte duvarların üst bölümleri ile üst örtünün⁹, özellikle de mihrabönü kubbesinin bulunduğu harim kısmının¹⁰ yenilendiği, hem kaynakların aktardığı bilgilerden, hem de duvar izlerinden anlaşılmaktadır.

Sultan Kayıtbay zamanında mihrabönündeki kubbe tahrip olmuş, üzerindeki çiniler dökülmüştü. 893 H./ 1488 M. yılında mihrabönü kubbesi ile çok renkli mermerden yapılmış minberi yenilenmiştir.¹¹ Kubbenin Osmanlılar devrinde de yenilendiği anlaşılmaktadır.¹² Yavuz Sultan Selim tarafından 1517 yılında Mısır fethedildikten sonra yapının duvarlarının iç yüzlerini süsleyen mermer panoların sökülerek İstanbul'a gönderildiği bilinmektedir.¹³

İngiliz ihtilali devrinde caminin hali hiç de iç açıcı değildi. 1882 M. senesinde ihtilal güçleri tarafından askerler için mahzen, asiler için hapisane olarak kullanmak amacıyla sütunlar arasında ahşap bölümler oluşturulmuş ve duvarlar örülmüştü. Ancak ihtilal askerlerinin mühendislerinden caminin sorumlusu olan Watson, ilaveleri ortadan kaldırarak eski haline kavuşturmuştur.¹⁴

Caminin son islah ve yenileme çalışmaları Kral Faruk I devrinde 1947'de gerçekleştirilmiştir. Bu çerçevede kible duvarının zarar gören bölümleri yenilenmiş, mermer kaplamaları elden geçirilmiş, avlu orijinaldeki mermer kaplamalara karşılık tamamen taşla kaplanmış, mihrabönü kubbesiyle giriş kapıları tamir edilmiş ve el-Maridani Camii'nin minberi örnek alınarak bir ahşap minber ilave edilmiştir.¹⁵

Nasır Muhammet Camii, düzgün kesme taş malzemeden inşa edilmiştir. Etrafını kuşatan beden duvarları sade, süslemesiz bir işçilik göstermektedir. Kuzeybatı cephenin ortasında taçkapı yer almaktadır (Resim: 1). İki yanında, üst kısımda her bir kenarda dokuz adet olmak üzere toplam 18 tane küçük kemerli pencere açılmıştır. Cephe, kaide kısmında genişliği 0,72 m., yüksekliği de 1,20 m. olan dendanlarla son bulmaktadır.¹⁶ Cepheden taşıntı 1,37 m., genişliği 10,70 m. olan taçkapının yukarıdan taşıntısı yoktur, aynı zamanda bir bölümü üzerinde yükselen minareye de kaidelik yapmaktadır. Taçkapı, genişliği 4,10 m. olan ve içerisi mukarnaslarla doldurulmuş üç dilimli kemerli bir niş ile onun içerisindeki bir kapı açıklığı ve onun üzerindeki

⁸ C. Williams; a.g.e., s. 225.

⁹ D. Behrens-Abouseif; a.g.e., s. 108.

¹⁰ S. M. Muhammed; a.g.e., s. 133.

¹¹ E. M. Ferğali; a.g.e., s. 151; S. M. Muhammed; a.g.e., s. 133.

¹² C. Williams; a.g.e., s. 225.

¹³ D. Behrens-Abouseif; a.g.e., s. 108; S. M. Muhammed; a.g.e., s. 133; C. Williams; a.g.e., s. 225.

¹⁴ S. M. Muhammed; a.g.e., s. 133.

¹⁵ E. M. Ferğali; a.g.e., s. 151; S. M. Muhammed; a.g.e., s. 134.

¹⁶ Bunlar muhtemelen geç tarihli olmalıdır. İngiliz ihtilali sırasında Kahire Kalesi'nin surlarına ilave edilmiş olan dendanlarla benzerlik göstermektedir. Diğer taraftan Fransızların Mısır'ı işgali sırasında Kahire şehrinin kuzey surlarına -Bab el-Fütuḥ ve Bab el-Nasr arasında- eklenmiş dendanlarla da paralellik göstermektedir. Bkz. E. el-Amry-A. el-Tayeş; el-İmaratü Fi-Mısra'l-İslamiyyeti, Kahire, 1996, s. 15-20. Caminin inşa edildiği devirde daha ziyade basamaklı dendan tipi yaygındır. Avlu cephelerinde olduğu gibi.

dikdörtgen şekilli küçük bir pencereden ibarettir. Cephe ile aynı seviyede sonlanan taçkapının yüksekliği 15,20 m.dir. Taçkapının üzerinde küçük bir loca (balkon) vardır. Çatıya götüren merdivenlerle ulaşılan bir yer olup muhtemelen diğer camilerdeki 'Dikkatü'l-Mübelleğ'¹⁷in yerini almaktadır.¹⁸

Kuzeydoğu cephe de düzenleme bakımından kuzeybatı cepheyle aynıdır. Ortasında taşınması 1.30m. olan bir kapı bulunan cephenin üst bölümünde kemerli pencere dizisi yer almaktadır. Pencereilerin sayısı bu yönde on dokuzdur. Genişliği 10,80 m. , yüksekliği de 10,20 m. olan kapı basamaklı dendanlarla nihayetlenmektedir. Cephe diğer yönlerdeki gibi kemerli dendanlarla son bulmaktadır. Derinliği 0,70m., genişliği 3,50 m. olan üç dilimli kemerli bir niş içerisinde yapıya giriş sağlayan bir kapı açıklığı ile onun üzerinde, kuzeybatı cephedeki taçkapıda yer alan kitabenin metninin aynı - tarih bölümü mevcut değil - yer almaktadır. Cephenin kuzey ucuna yakın bir payandaya yer verildiği görülmektedir¹⁹. Caminin doğu köşesi Kalc' nin burçlarından birine bitişiktir, burada aynı zamanda cepheden taşınılı minare kaidesi mevcuttur (Resim: 2).

Güneybatı cephe ise diğer iki cephenin benzeri olup, altta duvarı destekleyen payandalara , üstte 20 adet kemerli pencereye ve en üstte kemerli dendanlara sahiptir. Cephenin güney ucunda , içindeki ikinci nefe gelecek biçimde yerleştirilmiş bir kapı bulunmaktadır. Bu kapı sultanın içerideki maksureye giriş - çıkışı için kullanılırdı.

Cami 63x57m. ölçülerinde yaklaşık kare planlıdır. İçeride 35,5x23,5 m. boyutlarında yatay dikdörtgen şekilli bir avlu vardır (Çizim: 1). Avlu üç yönden ikişer revak sırası ile kuşatılmıştır (Resim:3). Avlunun köşelerinde granitten, kalın, diğer yerlerde mermerden ve ince sütunlar kullanılmıştır. Başlıklar Ptolemai, Roma ve Hristiyan eserlerinden devşirmedir²⁰. Revakların kemerleri boyalı taşlardan iki renkli olarak örülmüştür. Altta her büyük sivri kemerin üzerinde , ikişer tane olmak üzere kemerli küçük pencere dizisi mevcuttur (Resim:4). Bu düzenleme Şam'daki Emeviye Camii nin²¹ (705 - 715) avlu revakları ile paralellik göstermekte olup hava ve ışık temini yanı sıra kemerlerin yükünü hafifletici bir uygulamadır. Avlu cepheleri, caminin yapıldığı devirdeki yapılarda görüldüğü gibi²² basamaklı dendanlarla nihayetlenmektedir. Avlunun kible tarafındaki harim mihraba paralel dört neften ibaret olup ilk nef dizisi on sütun ve onbir kemerden müteşekkildir. Diğer üç nefin ortasında, mihrabönünde, her bir kenarı 16,77 m. olan bir kare mekan oluşturulmuş ve üzeri kırmızı renkli on büyük granit sütunla taşınan bir kubbeyle örtülmüştür (Resim:5, Çizim:2). Antik Mısır tapınaklarından devşirilen başlıklar üzerinde yükselen kemerlerle mukarnas dolgulu pandantiflere, oradan da sekizgen kasnağa ve kubbe yuvarlağına ulaşılmaktadır. Geçişler ahşaptan olup üzerindeki kubbenin de orijinalde ahşaptan

¹⁷Bizde buna Mtezziin Mahfili denilmektedir.

¹⁸Behrens-Abouseif, a.g.e., s. 110.

¹⁹Payandanın 735/ 1334-35'teki tamir sırasında yapılmış olabileceği düşünülmektedir. Bkz. S.M. Muhammed; a.g.e., s.136.

²⁰C. Williams; a.g.e., s.225.

²¹H.Z. Ülken; İslam Sanatı, İstanbul, 1948, s. 44 - 48.

²²Kalavun Medrese Türbesi'nin (1283 - 84) cephesinde ve Emir Şeyhu Camii'nin (1348 - 49) avlu cephelerinde benzer şekilde dendanlar vardır. Bkz. E.M. Fergali; a.g.e., s. 109 - 111, 202 - 208.

yapıldığı sanılmaktadır.²³ Kasnakta pendantsiflerle üçlü pencereler alternatif bir düzenleme göstermektedir (Resim:6). Kubbe eteğinde Memlûk sülûsü karakterinde, Kur'an-ı Kerim'den ayetlerle yapım kitabesinin metnine benzer bir yazı kuşağı mevcuttur. Mihrabönündeki kemerler beyaz ve kırmızı taştan iki renkli olarak örülmüştür. Kubbe dıştan yeşil renkli çinilerle kaplanmıştır.²⁴ Caminin diğer taraflarının üzeri, düz örtüyle kapatılmıştır. Ahşap tavanda sekizgen şekilli tabak formunda süslemelere yer verilmiştir²⁵ (Resim:7). Mihrabönündeki mekânın sağ tarafında sultanın ya da paşaların ibadet edebileceği ve güney köşedeki kapıyla bağlantılı çok sanatlı, kafesli bir maksurenin bulunduğu rivayet edilmektedir.²⁶

20,10 m. uzunluğundaki kible duvarı, 5,5 m. yüksekliğe kadar çok renkli mermer kaplamaya sahipti, günümüzde büyük bölümü dökülmüş durumdadır (Resim:8). Aslında caminin bütün duvarlarının aynı şekilde mermerle süslü olduğu sanılmaktadır. Bu kaplamaların Osmanlı fethini müteakip sökülerek İstanbul'a taşındığı kaynaklarda belirtilmektedir.²⁷ Kible duvarının ortasındaki mihrap ile iki yanındaki mihrabiyeler, yapının orijinal durumuyla ilgili fikir edinmemize imkan sağlayacak şekilde, mozaik tekniğinde, çok renkli zengin mermer süslemeye sahiptir. Panolar veya bordürler halinde, sonsuzluk prensibine uygun geliştirilmiş geometrik geçme ve yıldızlar, üç dilimli kemerciklerin meydana getirdiği diziler, ok uçları, yazılar ve çeşitli geometrik şekillerin tezyinatı oluşturduğu görülmektedir (Resim:9).

Mihrabın hemen sağında, Mısır Eski Eserler Kurumu'nun onarımı sırasında yerleştirilmiş, zengin sedef ve bağa kakımlarla süslenmiş bir ahşap minber bulunmaktadır (Resim:10). Bu minber büyük oranda H.740/M.1340 tarihli el-Maridani Camii'nin minberine benzemektedir.²⁸

Caminin iki tane minaresi vardır. Birincisi kuzeybatı yöndeki portalin bir bölümünün üzerinde yükselmektedir. Kare kesitli kaide üzerindeki gövde silindirik şekildedir. Mukarnaslar üzerinde taş korkuluklu iki şerefeye sahip olan gövde, iki bölümden ibarettir. Altaki, yatay şekilli, iri dilimlerle oluşturulmuş balık sırtı; üstteki ise, zikzak motifleriyle bezenmiştir. Petek ve külah kısmı Kahire minarelerinde görülmeyen bir düzenleme sergilemektedir. Mavi renkli çinilerle kaplanmış, iri dilimli silindirik peteğin üzerinde, beyaz renkli çinili Ayet el-Kürsi'nin bir bölümünün yazıldığı bir kitabe kuşağı ile yeşil renkli çini kaplamaya sahip iri dilimli ve soğan şekilli bir kubbecik mevcuttur (Resim:11). Taçkapının sol iç tarafında yer alan bir

²³S. M. Muhammed; a.g.e., s. 137. Şimdiki beton kubbe 1935 yılında Mısır Eski Eserler Kurumu tarafından gerçekleştirilen onarım sırasında yapılmıştır. C. Williams; a.g.e.; s. 225; E. M. Ferğali; a.g.e., s. 154; S. M. Muhammed; a.g.e., s. 138.

²⁴Muhtemelen İran etkisiyle gelişen bu uygulama Kahire'de Osmanlı devrinde bazı yapılarda da karşımıza çıkmaktadır. Kahire Kalesi'ndeki 1528 tarihli Süleyman Paşa Camii ile bitişiğindeki Sıbyan Mektebi (Iacivert) ve 1534 tarihli Şeyh Suud Zaviyesi (yeşil) tek renkli çinilerle kaplı kubbe örtülerine sahiptir. Bkz. A. A. Bayhan; Mısır'da Osmanlı Devri Mimarisi (Y. Y. Ün. Sosyal Bilimler Enstitüsü Basılmamış Doktora Tezi) Van, 1997, s. 25-28, 397; R. H. El-Halife; Fünunu'l-Kahirati Fi'l-Ahdi'l-Osmani (1517-1800), Kahire, 1984, s. 32 v.d.

²⁵Evlîya Çelebi; a.g.e., s. 303. Bu tarz tavan süslemesi Eyyubiler devrinden beri uygulanagelmektedir. İmam Şafî Türbesi'nin (1211) kuzey girişi ile Salîhiye Medresesi'nin (1242-50) taçkapı dehlizlerinde ve Kalavun Külliyesi'ndeki türbede (1284-85) görülebilmektedir. Bkz. D. Behrens-Abouseif; a.g.e., s. 85-87, 87-90, 95-100.

²⁶Evlîya Çelebi; a.g.e., s. 303.

²⁷C. Williams; a.g.e., s. 225; S. M. Muhammed; a.g.e., s. 133; D. Behrens- Abouseif; a.g.e., s. 108.

²⁸H. Abdolvahhab; Tarihu'l-Mesacidi'l-Eseriyyeti Fi'l-Kahirati, Kahire, 1993, s. 150.

kapıdan, bir merdiven vasıtasıyla müezzin mahfiline, oradan da helezonik şekilli merdivenle minare şerefesine çıkılmaktadır.

İkinci minare, caminin doğu köşesine bitişik 2,90X7,80 m. boyutlarındaki dikdörtgen şekilli bir kaide üzerinde yükselmektedir. Gövde üç bölümden ibaret olup iki şerefeye birbirinden ayrılmaktadır. Alt kat kare, ikinci kat silindirik şekillidir. Üçüncü kat ise diğer minarenin zirvesine benzer petek ve külahı taşıyan altgen şekilli pavyondan müteşekkildir. Üstteki petek ve külah, diğer minarede olduğu gibi mavi, beyaz ve yeşil renkli çinilerle kaplanmıştır.²⁹ Minareye cami içerisinden açılan bir kapı vasıtasıyla ulaşılmaktadır.

Nasır Muhammet b. Kalavun Camii planlama açısından, her ne kadar revaklı avlusu ve nef düzenine dayalı harim kısmıyla Arap cami tipini yansıtsa da mihrabönü kubbesi sebebiyle geleneksel Türk cami mimarisinde önemli bir yer işgal etmektedir. Gaznelilerden kalan Leşker-i Bazar Camii'nde (XI. yüzyıl ilk yarısı) ilk olarak karşımıza çıkan³⁰ mihrabönü kubbesi, asıl İran'da Büyük Selçuklular zamanında büyük bir ustalıkla uygulandıktan sonra,³¹ bir taraftan Artuklular eliyle Anadolu'ya,³² diğer taraftan Zengi ve Memlükler aracılığıyla Kuzey Afrika'ya taşınmıştır.³³ Kahire'de mihrabönü kubbesi ilk kez³⁴ Baybars Camii'nde (1266-69) karşımıza çıkmaktadır. Ancak yapının mimarı, İran'da mihrabönü kubbesine bitişik eyvanın yerine burada, avluya doğru uzanan ve üç kemerle avluya açılan üç nefli bir bölüme yer verilmiştir.³⁵ Sonraları bu bölüm tamamen ortadan kaldırılarak, eyvansız mihrabönü kubbeli camiler yapılmaya başlanmıştır. İşte Nasır Muhammet b. Kalavun Camii bunlardan biridir.

²⁹Her iki minarenin de külahı, form itibarıyla soğan şekillidir. Üzerindeki çini kaplamalarla birlikte İran'daki yapılarla benzerlik göstermektedir. Kaynaklar aynı tarihlerde Memlüklerle İran Moğolları arasında dostane münasebetlerin olduğunu, hatta İran'ın Tebriz kentinden bir ustanın Kahire'ye gelerek hükümdarın işlerini gördüğünü ifade etmektedir. Bkz. D. Behrens-Abouseif, *The Minarets of Cairo*, Cairo, 1985, s. 78-81. Ayrıca Meinecke XIII.-XIV. yüzyıla ait Tebriz şehri minyatüründe benzer tepeliklerin varlığından bahsetmektedir. Bkz. M. Meinecke; 'Die Mamlukischen Faience Dekoration : Eine Werkstatt aus Tebriz in Kairo (1330-1355)' *KUNST DES ORIENTS*, 11(1976-77), s. 85 v.d. Form bakımından benzememekle birlikte Kahire Süleyman Paşa Camii'nin (1528) minaresinin külahı tek renkli çinilerle kaplanması açısından bu uygulamanın devamı niteliğindedir. A. A. Bayhan; a.g.e., s. 28; D. Behrens-Abouseif, *The Minarets of Cairo*, Cairo, 1985, s. 158.

³⁰O. Aslanapa; *Türk Sanatı*, İstanbul, 1984, s. 46.

³¹İsfahan (1080), Gölpayegan (1105-1118), Ardistan (1158-1160) ve Zevvare (1135) Mescid-i Cumaları, mihrabönü kubbesinin en güzel şekilde tatbik edildiği yapılarıdır. Bkz. M. Cezar, *Anadolu Öncesi Türklerde Şehir ve Mimarlık*, İstanbul, 1977, s. 346-367.

³²Silvan (Meyyafarıkın) Ulu Camii (1152-1176), Mardin Ulu Camii (1176), Harput Ulu Camii (1156-1157) ve Kızıltepe (Dunaysır) Ulu Camii (1204) Anadolu'daki mihrabönü kubbeli Artuklu camileridir. Bkz. O. Aslanapa; *Anadolu'da İlk Türk Mimarisi*, Ankara, 1991, s. 6-12. Bunlardan Silvan Ulu Camii'ndeki mihrabönü kubbesinin, harimde üç nefli işgal etmesi ve on paye tarafından taşınması sebebiyle Nasır Muhammet b. Kalavun Camii'ndeki düzenlemeyle çok yakın benzerlik ortaya koyduğu gözlenmektedir.

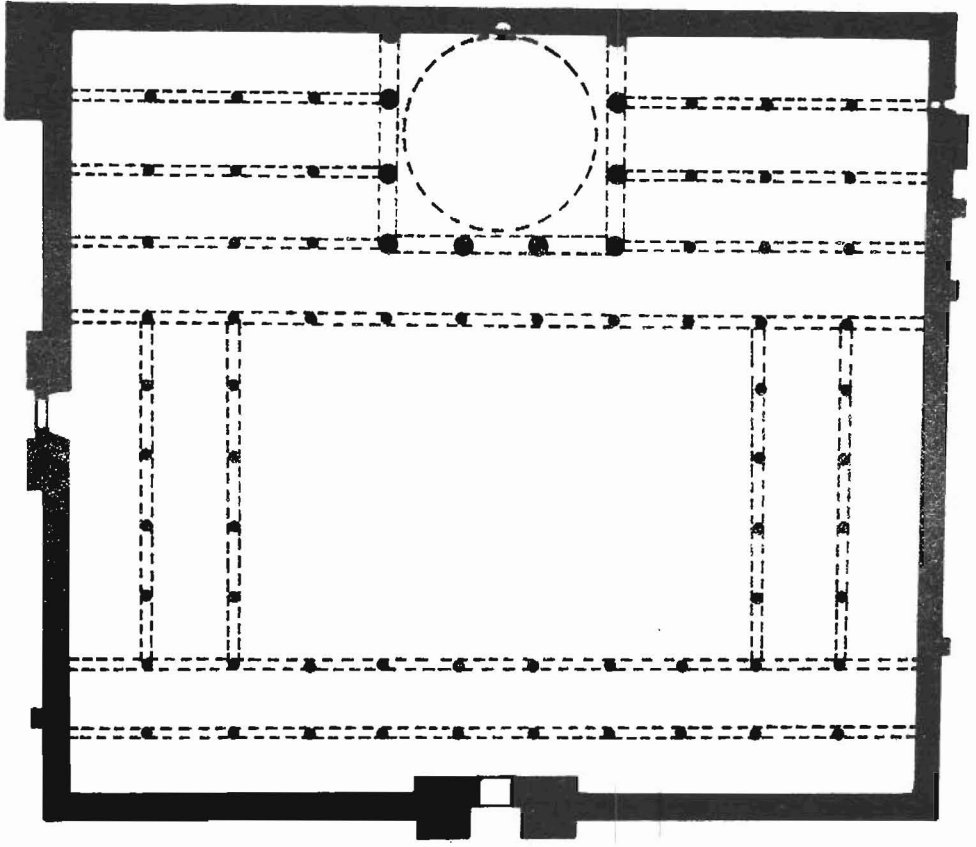
³³O. Aslanapa; *Türk Sanatı*, İstanbul, 1984, s. 46.

³⁴Kahire'de Fatimiler devrinden el-Ezher (970-72) ve el-Hakim (990-1003) Camilerinde de mihrabönü kubbesi vardır. Bkz. S. K. Yetkin; *İslam Mimarisi*, Ankara, 1965, s. 70-72. Ancak bunlar daha ziyade paralel ve dikey neflerin keşiştiği kare mekân örten bir yapı sergilemektedir ve Emevi dönemi ile Magrib bölgesi camilerindekilere benzerler.

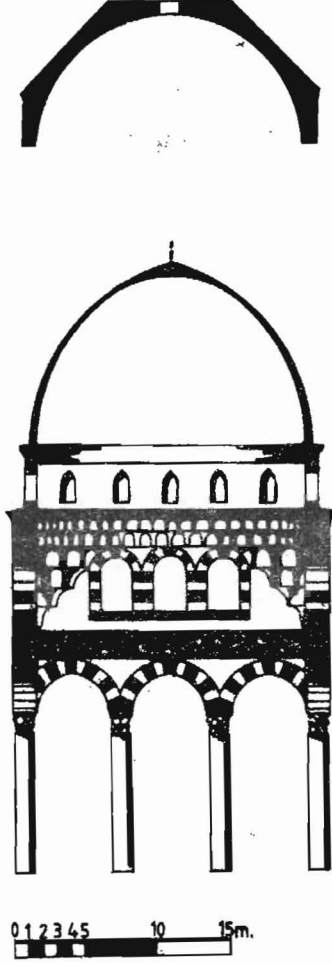
³⁵A. el-Tayeş; 'Tarzu'l-Mesacidi's-Selcukiyyeti Bi-Biladi'l-Anadol (470-708/1077-1308)' *NEDVETÜ'L-ASARI'L-İSLAMİYYETİ Fİ ŞARKI'L-ALEMİ'L-İSLAMİ* (30 Kasım-1 Aralık 1998), s. 223.

Kahire'de Cüneyd Camii (1320), Sitti Miska Camii (1339), Tebbana Caddesi'ndeki Altınboğa el-Maridani Camii (1340), Babü'l-Vezir Caddesi'ndeki Aksungur Camii (1346-47) ve Emir Şeyhu Camii (1349) aynı devirden bu tipin diğer örnekleridir.³⁶

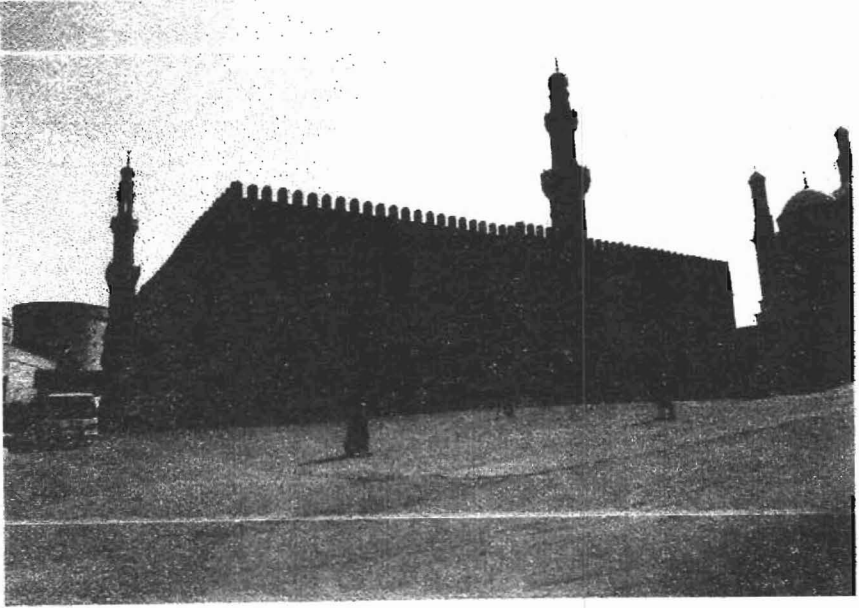
³⁶S. K. Yetkin; a.g.e., s. 163.

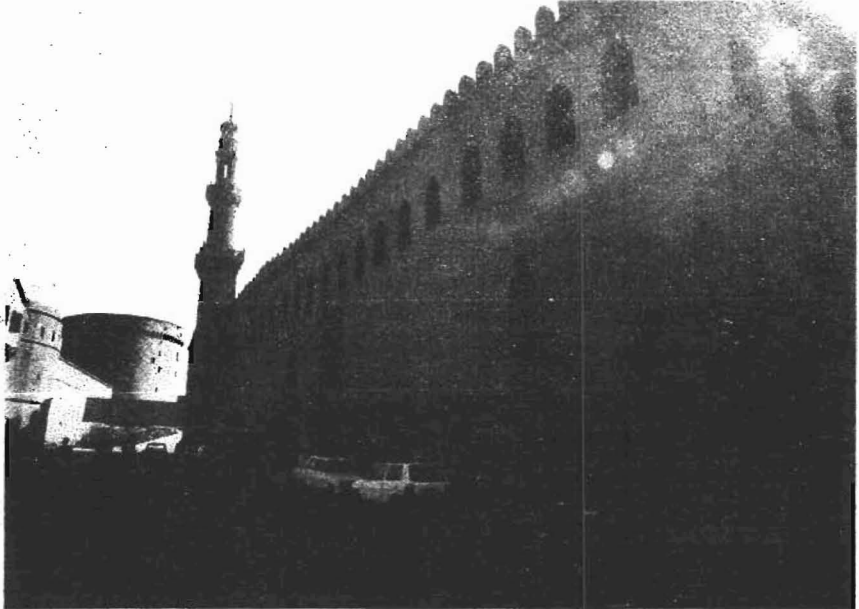
Çizim:1- Kahire Kalesi'ndeki Nasir Muhammet Bin Kalavun Camii'nin Planı.

Çizim : 2- Nasır Muhammet Bin Kalavun Camii'nin Mihrabönü Kubbesi Kesiti.

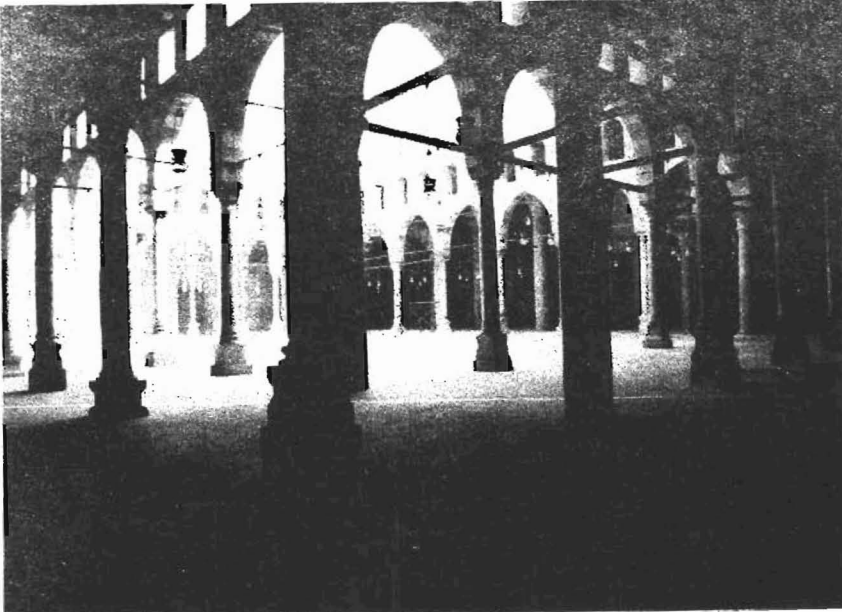
Resim : 1- Nasr Muhammet Bin Kalavun Camii'nin Genel Görüntüsü.

Resim :2 – Nasr Muhammet Bin Kalavun Camii'nin Kuzeydoğu Cephesi.

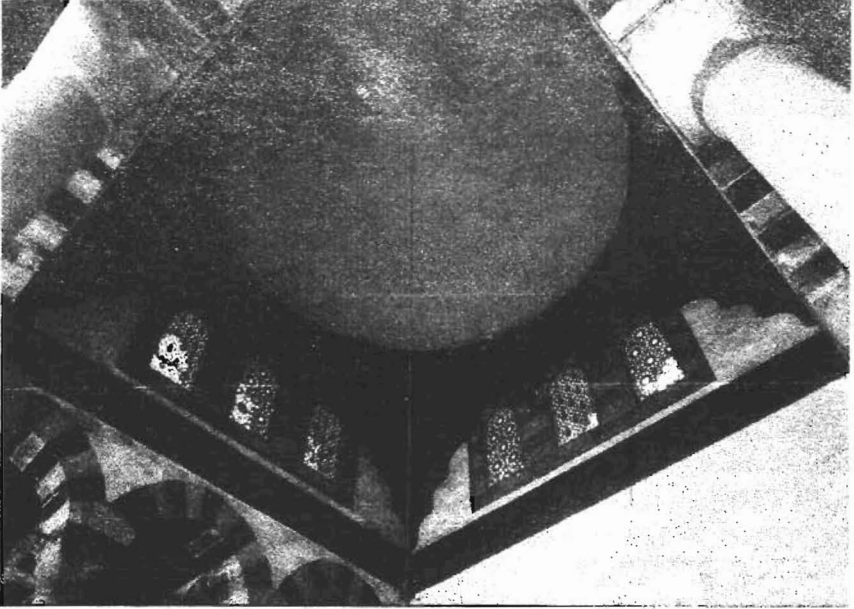
Resim: 3- Nasır Muhammet Bin Kalavun Camii'nin Avlusu.

Resim: 4- Nasır Muhammet Bin Kalavun Camii'nin Revaklı Avlusu.

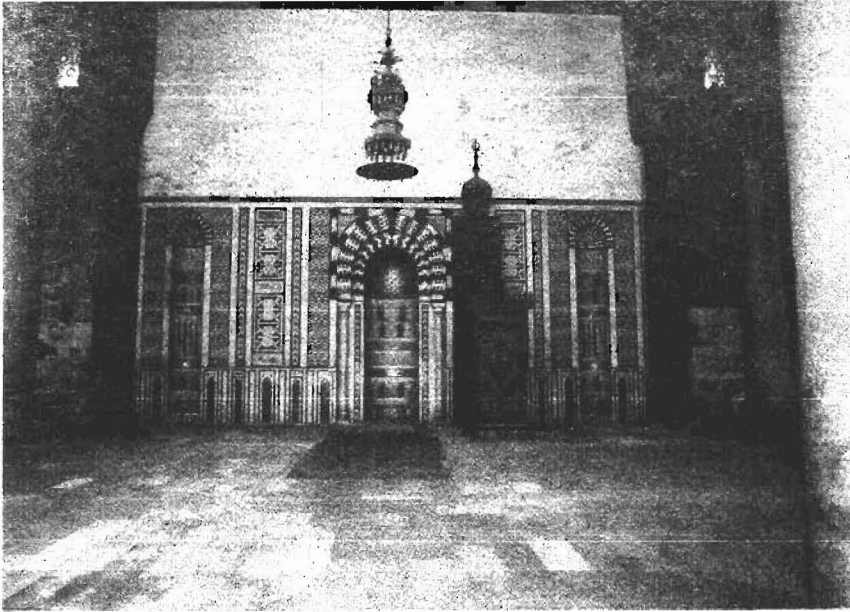
Resim: 5- Nasır Muhammet Bin Kalavun Camii'nin Mihrabönü Kubbesi

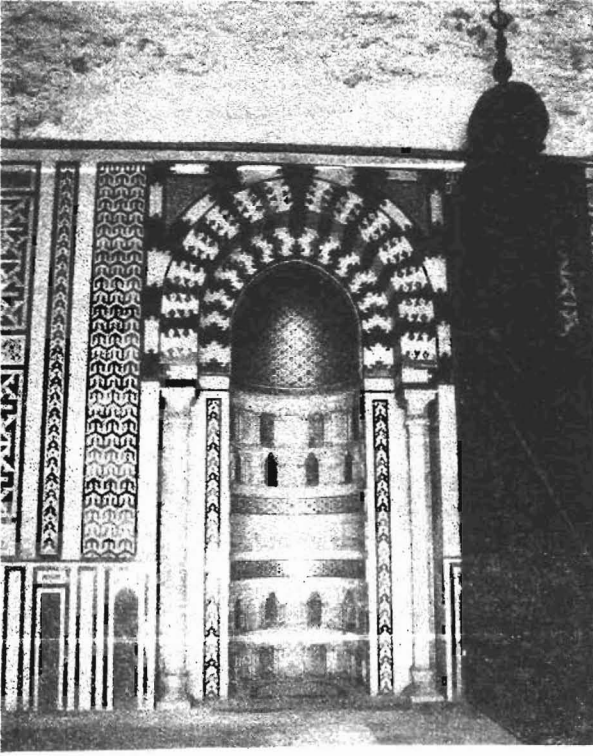
Resim: 6- Nasır Muhammet Bin Kalavun Camii, Mihrabönü Kubbesi İçten.

Resim: 7- Nasır Muhammet Bin Kalavun Camii, Ahşap Tavanı.

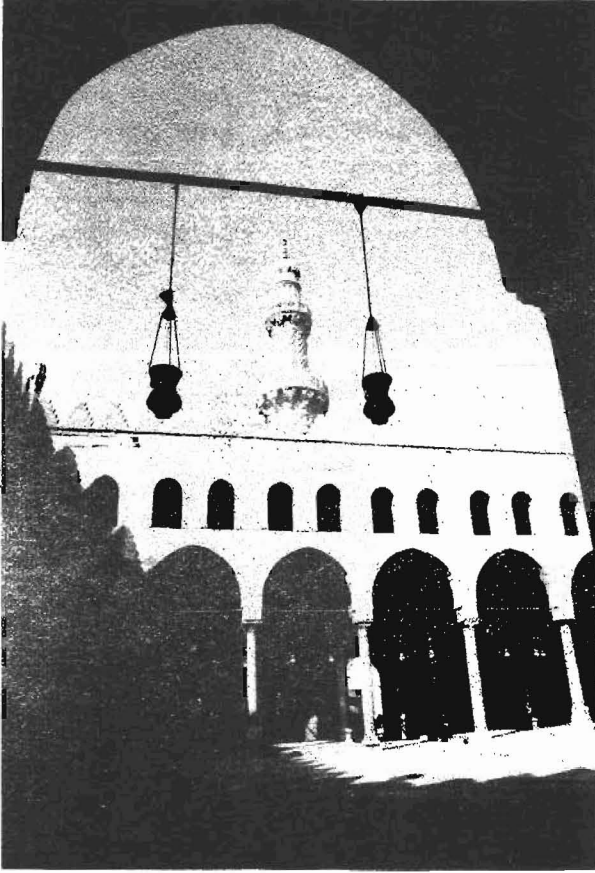
Resim: 8- Nasır Muhammet Bin Kalavun Camii'nin Kible Duvarı.

Resim: 9- Nasir Muhammet Bin Kalavun Camii'nin Mihrabı.

Resim: 10- Nasir Muhammet Bin Kalavun Camii'nin Minberi.

Resim 11-Nasır Muhammed Bin Kalavun Camiinin Kuzeybatı Minaresi